

Nordlit 51, nr. 2, 2023

Perspektiv på skandinavisk humor

Isak Hyltén-Cavallius (red.)

Septentrio Academic Publishing—Tromsø 2023

ISSN: 1503–2086

Nordlit 51, no. 2

Is distributed under the Creative Commons Attribution 4.0 International Licence (CC BY 4.0).

Nordlit 51, no. 2 Autumn 2023

Perspektiv på skandinavisk humor / Perspectives on Scandinavian humour

Edited by

Isak Hyltén-Cavallius

Editorial board

Mari Bacquin, Henrik Johnsson, Anders Mortensen, Henrik Rahm, Rikard Schönström och
Robert Zola Christensen

FÖRORD Anders Mortensen	s. iv–v
NORDIC HUMOUR – A QUESTION OF HUMOUR SOCIALISATION? Lita Lundquist	s. 1–17
STUDENTHUMOR VID DEN SVENSKA FRIHETSTIDENS BÖRJAN. JOHAN RISELLS NIDDIKT OM ÅMÅL Lars Burman	s. 18–32
«LUTEFISKENS LENGSEL MOT HAVET». PROFIL-FORFATTARANE SIN BRUK AV HUMOR I KAMPEN OM DET LITTERÆRE FELTET Hadle Oftedal Andersen	s. 33–49
HUMOR I FORTELLINGENE OM BUSTER OREGON MORTENSEN Cecilie Takle	s. 50–63
”HAN TALTE DE OM SOM EN HJÄLTE” – PERFORMATIV MASKULINITET I TV-SERIERN <i>S*M*A*S*H</i> OCH <i>PISTVAKT</i> Jonas Lindkvist	s. 64–78
ETT SVERIGE I MINIATYR, ETT SVERIGE I SKRATTSPEGEL. <i>SLYNGSTAD EVENTS</i> SOM SENFOLKHEMSK SAMHÄLLSSATIR Magdalena Żmuda-Trzebiatowska	s. 79–90
”JAG ÄR INTE RIKTIGT MIG SJÄLV. OCH DET ÄR JAG GLAD FÖR”. KRISTINA LUGNS HUMOR SOM BOKSTAVLIG SPRÅKDRÄKT I <i>HEJ DÅ, HA DET SÅ BRA!</i> OCH ” <i>INTE ALLS DÅLIGT</i> ” Anna Smedberg Bondesson	s. 91–103
HUMOR OCH FEMINISTISK AKTIVISM I LITTERATUR OCH ANDRA MEDIER: BIANCA KRONLÖF OCH LIV STRÖMQUIST Ester Jiresch	s. 104–119
FÅR MAN SKÄMTA OM ALLT? – YTTRANDEFRIHET, BERÄTTIGANDE OCH KONTEXT I HUMOR Christian Liliequist	s. 120–137

FÖRORD

När Centre for Scandinavian Studies vid Lunds universitet skulle välja inriktning för sin internationella varannanårskonferens 2022 dök *Nordisk humor i världen* omedelbart upp som ett särdeles intressant förslag. Centrets grundläggande uppdrag är att främja internationella forskningssamarbeten inom områden där Norden spelat en väsentlig roll ute i världen, och arrangerar även årliga dagssymposier i Lund om vilken betydelse nordisk litteratur, film, eller senast design har och har haft i världen – närmast på tur i denna serie av symposier står drama och teater, barnkultur, internationellt fredsarbete, fri kärlek, välfärdsstaten, glas, jämställdhet, reseskildrare, vikingar, gastronomi och musik men förmodligen inte i den ordningen. Nordisk humor i världen är ju till skillnad från dessa områden ett optimalt ämnesövergripande problemfält, och inte primärt inriktat mot internationell framgång och spridning – även om exempelvis barnkultur tillhör nordens helt stora exportsuccéer. Det tål även att sägas i sammanhanget, att utan sin särpräglade humor hade inte den nordiska barnlitteraturen blivit så framgångsrik, med världsförfattare som H.C. Andersen, Tove Jansson och Astrid Lindgren, och i vår tid ALMA-pristagaren Eva Lindström som framträdde på konferensen till deltagarnas stora glädje.

Samtidigt är humor besynnerligt obekvämt som akademiskt ämne. För trots att en överväldigande rad prominenta västerländska tänkare har ägnat humor stor uppmärksamhet från Antiken och framåt, från Platon och Aristoteles över Hobbes, Kant, Schopenhauer, Bergson, Bachtin och in i vår tid Simon Critchley – som föreläste på konferensen – så finns det en tendens inom humanistisk forskning att gira undan från humorns större vidd och istället snäva in vad som ska undersökas till spörsmål om enskilda och mer hanterbara modus som ironi, parodi, pastisch, satir, grotesk etcetera.

Och det är inte att undra på. Vågspelet med att avancera utanför de invanda akademiska exercisernas *safety zones* blir påtaglig när den motstridiga eller snarare komplementära teoribildningen om humorns natur och funktioner under två och ett halvt årtusenden ska överblickas. Ibland indelas den i etablerade föreställningar om överlägsenhet, inkongruens och avlastning, andra gånger åter efter sina evolutionistiska, kognitiva eller kommunikativa definitioner, för att nu nämna några av de gångbara försöken till systematisk ordning. Humor är uppenbarligen en amorf storhet. Och dess företeelser må till att börja med begrundas utifrån en performativ *effekt*: någon roas, i tid och rum! Över att så sker är det inte säkert att alla andra bör glädjas, eftersom humorn ju även innefattar polemiska former vars syfte är att misskreditera personer, företeelser och folkgrupper, genom karikatyrer och såväl grova som kvicka förolämpningar... vad är det nu vi förmodas skratta åt? Road kan bara betraktaren, åhöraren, tolkaren bli – och likväl även av annat än humor, samtidigt som vi förfäras över sådana illdåd som Salman Rushdie eller redaktionen för Charlie Hebdo har utsatts för av människor som fruktar humorns befriande kraft.

Omfattande, motstridigt och oklart i konturerna är humorn som ämne. Dock finns det några intressanta doktriner om humor, både folkligt omfattade och av betydelse för humorns egna praktiker, som konferensdeltagarna i *Nordisk humor i världen* inledningsvis ombads reflektera över:

Du skall icke skratta åt dina egna skämt. Mark Twain och Scott Fitzgerald strider om äran av att ha formulerat följande stilistiska råd: Att använda utropstecken är som att skratta åt sina egna skämt – och ska således undvikas. Med andra ord bör man inte med alltför tydliga åtbörder dirigera läsaren i önskad riktning, inte skylta med att man själv försöker vara rolig, det nöjet är alltid läsarens *instinktiva ensak*. – Detta för oss till nästa knäsatta föreställning, som förefaller mer porös till sin innebörd:

Du skall icke förklara eller analysera humor. Är det för att humorns väsen anses så skört, att fjärlens stoff då skuddas av, eller rör det sig om något slags vidskepelse, eller kanske om ressentiment mot humanvetenskaplig analys? Två andra skäl förefaller giltiga. 1) Inget annat problemfält inom humaniora tycks så känsligt för den så kallade observatörseffekten som Niels Bohr och kvantfysikens pionjärer identifierade, som studiet av humor – alltså att forskarens själva observationshandling inverkar på, stör, rubbar det observerade systemets tillstånd. Att humor är ett påtagligt deltagarkänsligt fenomen, visar sig även i de inom humorforskningen ofta diskuterade svårigheterna att översätta detsamma! 2) Det andra skälet är att å ena sidan *humor* och å andra sidan *det omutliga allvar som anses krävas av en seriös analys* av hävd anses så oförenliga, att i själva verket en väldig massa humor har sin grogrund just i mötet eller kontrasten mellan dem. Redan ”teori om humor” blir då en antydning till lustighet, och en person som står på ett podium för att docera i ämnet är en god början för att locka fram skratt.

Likväl. Under konferensens fyra dagar i augusti 2022 i Lund presenterades en rik mångfald av rön och perspektiv på *Nordisk humor i världen*. varunder inga tendenser till sviktande analytiska ambitioner märktes – och heller ingen brist på humor: vi skrattade även åt oss själva, och det gick utmärkt. De nio artiklar som samlas i denna utgåva av *Nordlit* återgår på föreläsningar och papers från konferensen. Som läsaren ska märka, ger dessa *Perspektiv på skandinavisk humor* god vägledning in i ett av humanioras mer väsentliga forskningsfält. Humor är en allvarlig sak.

Lund, 15 november 2023

Anders Mortensen, ledare för Centre for Scandinavian Studies, Lunds universitet

KORTBIOGRAFIER

Lars Burman är professor i litteraturvetenskap, Uppsala universitet. Överbibliotekarie Uppsala universitetsbibliotek. Bland hans senaste publikationer finns *Studentdikt för tillfället 1660–1699* (2020) och *Om bibliotek och litteratur: Texter 2012–2022* (2022). Hans textkritiska utgåva av Johan Risells samlade diktning utges inom kort av Svenska Vitterhetssamfundet.

lars.burman@ub.uu.se

Ester Jiresch is Assistant professor at the University of Groningen (NL). Her latest publications are:

Jiresch, Ester. "Margaretha Meyboom, 1856-1927." (20.10.2021). *Vertalerslexicon voor het Nederlandstalig Gebied*: <https://doi.org/10.33612/lex.61694f10d5722>

Jiresch, Ester and Vincent Boswijk: "Contemporary reception of Eddic themes in the New Media – Virtual 'Nordic' identities. Case study: *Dark Age of Camelot*." *Tijdschrift voor Skandinavistiek*, 37(1). <https://doi.org/10.21827/tvs.37.1.36929>

e.jiresch@rug.nl

Christian Liliequist är doktorand i etnologi vid Umeå universitet. Hans senaste publikationer är:

Liliequist, Christian. 2023. "About ethics, reflexivity and intersectionality when studying stand-up comedy". I *Feminist Ethnographies – Methodological Reflections in Gender Research*, redigerad av Linda Berg. Umeå: Umeå Centre for Gender Studies, Umeå universitet.

Liliequist, Christian. 2022. "Reflektioner kring att använda politisk diskursteori för att analysera ståuppkomik". I *Teori som metod*, redigerad av Bo Nilsson och Alf Arvidsson. Umeå: Inst. för kultur- och medievetenskaper, Umeå universitet.

christian.liliequist@umu.se

Jonas Lindkvist, doktorand i filmvetenskap, Lunds universitet. Författare till artikeln "Från skogsbyn till masstart: Kommodifieringen av längdskidåkningens tv-sändningar från 1980-talet fram till 2015", *Idrott, historia & samhälle*, 2022.

<https://doi.org/10.61684/ihs.vi.17812>

jonas.lindkvist@litt.lu.se

Lita Lundquist er Professor Emeritus ved Department of Business Humanities and Law, Copenhagen Business School. Hun har sidst udgivet:

Danish Humour - Sink or Swim (med Helen Dyrbye), 2nd edition. Hellerup: BoD, 2023.

"Humour socialisation. Why the Danes are not as funny as they think they are". *Globe: A Journal of Language, Culture and Communication*, 12, 2021.

<https://doi.org/10.5278/ojs.globe.v12i.6497>

Humorsocialisering. Hvorfor er danskerne (ikke) så sjove (som de selv tror)? København: Samfundslitteratur, 2020.

lsl.bhl@cbs.dk

Anders Mortensen, ledare för Centre for Scandinavian Studies, Lunds universitet, ansvarig för dess internationella konferens Nordic Humour in the World 24–27 augusti 2022 och tillsammans med Daniel Möller redaktör för en omfattande antologi, *Humor i nordisk poesi*, som utkommer i början av 2025. Bedriver forskning om romantisk och modernistisk litteratur och värdeteori, ger ut Gunnar Ekelöfs dikter och undervisar i litteraturvetenskap vid Lunds universitet, för cirka 11 000 studerande sedan 1986.

anders.mortensen@litt.lu.se

Hadle Oftedal Andersen, professor i nordisk litteratur, Universitetet i Stavanger. Siste bok:

Modernisme for dei minste. Artiklar om barnelitteratur (2021).

hadle.o.andersen@uis.no

Anna Smedberg Bondesson, docent i litteraturvetenskap, biträdande professor i litteraturvetenskap vid Högskolan Kristianstad (HKR). Hon disputerade 2004 med en avhandling om Anna Rydstedts diktkonst och har bland annat författat böckerna *Ditt språk i min mun. Grannspråkets glädje och gagn*, Makadam 2014 och *Gösta Berling på La Scala. Selma Lagerlöf och Italien*, Makadam 2018 samt tillsammans med Roland Lysell och Mattias Pirholt varit redaktör för *Luften så klar. Nordeuropeiska konstnärer och författare i Rom 1780-1950*, Makadam 2020, där hon också bidrar med två kapitel.

anna.smedberg_bondesson@hkr.se

Cecilie Takle (ph.d.) er førsteamanuensis i nordisk litteratur ved Universitetet i Agder, og forsker på barne- og ungdomslitteratur. Takle har blant annet skrevet artikkelen «Urbane grenseoverskridelser. Om fantasy og skrivestartere» (2022) og er medforfatter på artikkelen «Tove Janssons bildebok Vem ska trösta knyttet? som heltedikt» (2021). Hun er også medredaktør for antologien *Anne-Cath. Vestly. Nye lesninger av forfatterskapet* som kommer i 2024.

cecilie.c.takle@uia.no

Magdalena Żmuda-Trzebiatowska – phil dr i litteraturvetenskap 2002, habilitation 2017, professor vid Institutionen för skandinavistik, Adam Mickiewicz-universitetet i Poznań, Polen; författare till *Folkhemmet – czyli wspólny, dobry dom – w szwedzkich narracjach literackich o dzieciństwie*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 2017.

magdazt@amu.edu.pl